

AINEKAVA ÜHISKONNAÕPETUS

1.1 Üldalused

1.1.1 Õppe- ja kasvatusesmärgid

Põhikooli ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane

- 1) tunneb huvi ühiskonna probleemide vastu, oskab neid märgata ja uurida ning oma seisukohtija valikuid põhjendada;
- 2) oskab tulla toime tänapäeva ühiskonnas, lähtudes üldinimlikest väärtustest;
- 3) teab, kuidas osaleda poliitika kujundamises ja teostamises nii kohalikul kui ka Eesti riigi tasandil;
- 4) väärtustab inimõigusi ja demokraatia põhimõtteid, nagu seaduslikkus, vabaduse ja vastutuse seos; arvestab teisi, väärtustab mitmekesisust, panustab ühiskonna jätkusuutlikku arengusse ja sidususse ning seisab vastu kesksete normide rikkumisele; on seaduskuulekas;
- 5) määratleb ennast ühiskonna liikmena, Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna.

1.1.2 Õppetegevus

1.1.3.1 Õppetegevust kavandades ja korraldades

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaastaulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: arvutiklass, raamatukogu, kohaliku omavalitsuse ja riigiasutused, ettevõtted, mittetulundusühingud, arhiivid, näitused, muuseumid.

1.1.3.2 II kooliastme spetsiifilised õppetegevused. Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rollimängud, arutelud, ühistegevus ja vabatahtlik töö; õpimapi ja uurimistöo koostamine (küsitluse läbiviimine, viitamisreeglitega tutvumine, töö esitlemine jms); infootsing teabeallikatest, allikate kasutamine (nt temaatiline tekst, statistika, dokument, kaart jne); töölehtede täitmine, loovtöö kirjutamine; juhtumianalüüs; praktilised tööd: klassielu reeglite, päevaplaani ja isikliku eelarve koostamine jne; õppekäigud.

1.1.3.3 III kooliastme spetsiifilised õppetegevused. Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rollimäng, arutelu, diskussioon, väitlus, ajurünnak; ühistegevus ja vabatahtlik töö, projektõpe (nt heategevusprojektid); referaadi, uurimistöo, aramusloo, õpimapi koostamine (viitamisreeglitega tutvumine, töö esitlemine); temaatilised mängud, nt tarbijakaitse; infootsing teabeallikatest ja andmete töötlemine ning esitamine IKT võimalusi kasutades; statistika, allikate, sh juriidiliste tekstide ja kaardi analüüs; töölehtede täitmine; reklaami, teemakohaste filmide jms kriitiline analüüs; juhtumianalüüs; dokumendiplankide täitmine jne; õppekäigud.

1.1.3 Hindamine

1.1.4.1 Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse nii õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel. Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse hinnanguid ka väärtuselistes ning hoiakulistes küsimustes. Väärtuste ja hoiakute hindamist võimaldavad rollimängud, juhtumianalüüsid ning rühmatöö. Hinnanguid andes ja numbriliselt hinnates võetakse aluseks ainekavaga määratud õpitulemused.

Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Õpitulemuste kontrollimise vormid on mitmekesised ja vastavuses õpitulemustega. Aine pakub rohkesti võimalusi mitmekesiseks tööks erinevate allikatega (pildid, skeemid, tabelid, tekstid). Vanuseastmele vastavalt võib lihtsamaid ülesandeid anda mõne fakti või näite leidmiseks ning hinnata ülesande täitmise põhjalikkust ja täpsust. Praktiliste tööde puhul ei hinnata mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi käiku. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemuste hindamisel kasutatakse sõnalisi hinnanguid ja numbrilisi hindeid. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid.

1.1.4.2 II kooliastme spetsiifilised hindamise vormid ja põhimõtted. Kokkuvõtvaiks hindamiseks sobivad aramuslugu ja juhtumianalüüs, dokumendi, kaardi tundmine, avatud ja etteantud vastustega

ülesanded, mõiste ja selgituse kokkuviiimine, teabe tõlkimine teise vormi (graafikust tabelisse vms), info leidmine, kasutamine ja rühmitamine. Selles vanuseastmes on eriti oluline, et arutlusoskust kujundavaid ja kontrollivaid ülesandeid koostades järgitaks jõukohasuse põhimõtet. Alustada tuleks lihtsamatest ülesannetest, kus õpilasele on lahendamiseks antud märksõnad, ülesande mõistmist ja lahendamist toetav selgitus ning täpne juhend.

1.1.4.3 III kooliastme spetsiifilised hindamise vormid ja põhimõtted. Kokkuvõtvaiks hindamiseks sobivad probleemküsimuste avamine, arvamislugu, uurimus ja juhtumianalüüs, dokumendi, statistiliste andmete ja karikatuuri analüüs, kaardi tundmine, avatud ja etteantud vastustegaülesanded: mõiste ja selgituse kokkuviiimine, teabe tõlkimine teise vormi (graafikust tabelisse vms), info rühmitamine. Praktiliste tööde puhul hinnatakse töö planeerimise, teostamise, tulemuste tõlgendamise, järelduste tegemise, põhjendamise ning tulemuste esitamise oskust.

1.1.4 Füüsiline õpikeskkond

1. Valdava osa õpet korraldatakse klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus. Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldatakse õpet väljaspool klassi.
2. Klassiruumis on võimalik kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni ning ÜRO lapse õiguste konventsiooni.
3. Võimalik on kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale (kontuur- ja seinakaardid, auvised, erialased teatmeteosed, ajalehed ja ajakirjad ning statistilised ja meetodilised materjalid).

1.1.5 Teemad ja orienteeruv tundide maht

Teema	6. klass	9. klass
Inimesed meie ümber, kogukonnad. Euroopa riigid ja rahvad, sallivus.	6	-
Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja –algatus, koostöö.	5	-
Demokraatia: demokraatia põhimõtted ja selle toimimine.	7	3
Koolidemokraatia. Lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas.	4	-
Ühiskonna sotsiaalne struktuur.	-	6
Ühiskonna institutsionaalne struktuur – avalik sektor, erasektor, kolmas sektor.	-	3
Ühiskonnaliikmete õigused.	-	6
Eesti valitsemiskord.	-	13

Meedia ja teave.	6	7
Kodanikuühiskond.	-	15
Töö ja tarbimine.	7	-
Majandus.	-	17
Kokku	35	70

1.2 II kooliaste

1.2.1 Õpitulemused ja pädevused II kooliastme lõpuks

6. klassi lõpetaja:

- 1) on viisakas, sõbralik, väarikas, vastutustundlik, töökas, täpne ja aus;
- 2) teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
- 3) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- 4) loetleb Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone ja kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus);
- 5) teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks seadusi tuleb täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;
- 6) selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajatele; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;
- 7) mõistab inimeste iseärasusi, teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks, oskab vältida ja lahendada konflikte;
- 8) toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat; tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana;
- 9) oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;

10)teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides.

1.2.2 Õpitulemused ja õppesisu 6. klassis

1.2.2.1 Inimesed meie ümber, kogukonnad. Euroopa riigid ja rahvad, sallivus – 6. klass

Õppesisu	Õpitulemused
Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm).	<ul style="list-style-type: none">• Seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõistet <i>rahvus</i>.• Nimetab Eestis ja kodukohas elavaid rahvarühmi ning kirjeldab nende eluolu ja kultuuritraditsioone.• Nimetab Eestis esindatud peamisi usundeid ja kirjeldab nende kombeid.
Sooline võrdõiguslikkus.	<ul style="list-style-type: none">• Seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõisteid <i>võrdõiguslikkus ja sallivus</i>.• Toob näiteid naiste ja meeste võrdsete õiguste ja nende rikkumise kohta Eestis.• Suhtub sallivalt erinevustesse.
Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere.	<ul style="list-style-type: none">• Teab ja hoiab kogukonna traditsioone.
Euroopa riigid, Eesti naaberriigid.	<ul style="list-style-type: none">• Seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõistet <i>riik</i>.• Teab, mis on isikutunnistus ja reisidokumendid (pass, isikutunnistus).• Nimetab ja näitab kaardil Eesti naaberriike ning toob näiteid, kuidas muu maailm mõjutab elu Eestis.

1.2.2.2 Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja –algatus, koostöö – 6. klass

Õppesisu	Õpitulemused
Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus.	<ul style="list-style-type: none">• Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kodanikuühendus, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus</i>.• Nimetab kodukohas tegutsevaid seltsi, klubisid ja ühendusi ning kirjeldab nende tegevust.
Noorteorganisatsioonid.	<ul style="list-style-type: none">• Nimetab kodukohas ja koolis tegutsevaid

	noorteorganisatsioonid ning kirjeldab nende tegevust.
Eakohased kodanikualgatused ja võimalused.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab kodukohta kodanikualgatusi ning algatab neid ja osaleb neis võimaluse korral.
Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused.	<ul style="list-style-type: none"> • Toob näiteid vabatahtliku töö kasulikkuse kohta; märkab probleeme ja pakub vajajatele abi.

1.2.2.3 Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine – 6. klass

Õppesisu	Õpitulemused
Rahva osalemine ühiskonna valitsemises.	<ul style="list-style-type: none"> • Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõistet <i>demokraatia</i>. • Iseloomustab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid (arvamustemitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud).
Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab, et Eesti on demokraatlik vabariik, nimetab Vabariigi Valitsuse, Riigikogu ja Vabariigi Presidendi peamisi ülesandeid.
Kohalik omavalitsus.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab, mis on kohalik omavalitsus, toob näiteid oma valla/linna omavalitsuse tegevuse kohta.
Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon.	<ul style="list-style-type: none"> • Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõistet seadus. • Teab, et kõik on võrdsed seaduse ees ja peavad seadusi täitma, toob näiteid seaduskuuleka käitumise kohta.
Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne).	<ul style="list-style-type: none"> • Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõistet seadus. • Nimetab ja austab inimõigusi.

1.2.2.4 Koolidemokraatia; lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas – 6. klass

Õppesisu	Õpitulemused
Õpilasmavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis. • Märkab ja arvestab erinevaid huve ja võimalusi ning on

ja õpilasesinduses.	valmis koostööks ja kokkulepeteks; oskab otsida ja pakkuda abi probleemide lahendamisel.
Kooli sisekord (kodukord).	<ul style="list-style-type: none"> • Toetab oma suhtumise ja tegutsemisega koolidemokraatiat.
Lapse õigused (õigus haridusele, õigus vanemlikule hoolitsusele jne). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.	<ul style="list-style-type: none"> • Tunneb ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtteid, nimetab lapse õigusi, tunneb õiguste ja vastutuse tasakaalu

1.2.2.5 Töö ja tarbimine – 6. klass

Õppesisu	Õpitulemused
Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine.	<ul style="list-style-type: none"> • Teeb vahet vajadustel, soovidel ja võimalustel. • Teab, kuidas raha teenitakse ja millest koosneb pere eelarve; oskab kulutusi tähtsuse järjekorda seada, koostada eelarvet oma taskuraha piires ning oma aega planeerida. • Teab internetipanga ja pangakaardi (PIN-koodi) turvalise kasutamise reegleid.
Elukutsed - teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Töökultuur ja tööeetika.	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab, milliseid isiksuse omadusi, teadmisi ja oskusi eeldavad erinevad elukutsed. • Selgitab erinevate elukutsete vajalikkust ühiskonnale.
Teadlik, säästev tarbimine.	<ul style="list-style-type: none"> • Oskab tarbijana märgata ja mõista tooteinfot ja tunneb tarbija õigusi.

1.2.2.6 Meedia ja teave – 6. klass

Õppesisu	Õpitulemused
Raamatukogu, internet.	<ul style="list-style-type: none"> • Oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks, sh kasutab indekseid, sõnastikke, otsingumootoreid ning entsüklopeediat. • Tunneb interneti võimalusi, kasutamise ohtusid ja informatsioonilise enesemääramise võimalusi.
Ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon, meediakanalite	<ul style="list-style-type: none"> • Mõistab, et reklaami taga on müügiedu taotlus.

integratsioon.	
Teadlik infotarbimine ja -edastamine.	<ul style="list-style-type: none"> • Oskab eristada fakti ja arvamust. • Oskab oma teadmisi ja seisukohti esitada; loob, kasutab ning jagab infot.
Autoriõiguste kaitse.	<ul style="list-style-type: none"> • Väärtustab teiste autorite ja enda tehtud tööd; viitab teiste autorite loomingle; tunneb autorina vastutust oma teose eest, teadvustab autoriõiguste kaitsega seonduvaid probleeme internetis.

1.2.3 Läbivad teemad

Kultuuriline identiteet: Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad; **kodanikualgatus ja ettevõtlikkus:** vabatahtlik tegevus; kodanikuühendused ja algatus, koostöö erinevate organisatsioonide ja võimuasutustega;

elukestev õpe: enesetäiendamine, töö ja tarbimine;

keskkond ja jätkusuutlik areng: töö, tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine; **teabekeskond:** meedia ja teave;

tehnoloogia ja innovatsioon: meedia ja teave;

tervis ja ohutus: demokraatia, inimõigused, lapse õigused, kohustused ja vastutus, lastekaitse, inimkaubandus, tööorjus;

väärtused ja kõlblus: kõik õppesisu teemad.

1.2.4 Lõiming teiste ainetega

Eesti keel ja kirjandus: rahvaluule, omakultuur ja kultuuriline mitmekesisus, rahvussuhted, soorollide kujutamine ilukirjanduses, väärtus ja kõlblus ilukirjanduses, keskkonnateemad, autoriroll ja autoriõigused, teabekeskond;

võõrkeeled: riigid ja nende kultuur, erinevad ametid, igapäevaelu, õppimine; ajalugu: kogukonna identiteedi teke, soorollide kujunemine jamautumine, kogukondade kujunemine ja roll, Euroopa tsivilisatsiooni kujunemine, demokraatiakujunemine, eluolu erinevates tsivilisatsioonides, erinevad riigiinstitutsioonid ajaloo vältel, inimese õiguslik seisund ja kaitse, tööjaotus ühiskonnas;

inimeseõpetus: suhtlemine, sugude vahelised erinevused, soorollid, kogukonnasisesed suhted, tervislik eluviis ja tervisenõuded, keskkonna turvalisus, internetisuhtluse ohud ja võimalused,

meediaohud;

matemaatika: statistilise materjali kasutamine, kulude planeerimine, kell ja kalender;**kunstiõpetus:** teema avamine omaloomingus; loodusõpetus: planeet Maa, asula elukeskkonnana; **tehnoloogiaõpe:** töömaailm, töökultuur, tööohutus, tootmise mõju keskkonnale.

1.3 III kooliaste

1.3.1 Õpitulemused ja pädevused III kooliastme lõpuks

Põhikooli lõpetaja

- 1) tunneb demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;
 - 2) määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena; on valmis toimima vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;
 - 3) tunneb ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning tegutseb inimõiguste kaitsel; tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ning käitub sallivalt;
 - 4) tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi- ja omavalitsusasutustega; oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi; kasutab kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi; selgitab näidete kaudu vabaühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärke;
 - 5) tunneb Euroopa Liidu ülesehitust, väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärke;
 - 6) selgitab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; mõistab riigi ja turu vahekorda, teab, mis on avalik ja erasektor; tunneb maksustamise eesmärke ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
 - 7) hindab oma võimalusi, õigusi ning vastutust ettevõtjana ja tööturu osalisena, kavandab oma karjääri, teeb otsuseid enda suutlikkust ja ressursse adekvaatselt analüüsides ning tegevuse tagajärgi prognoosides;
- v hindab ressursside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana;
- 8) analüüsib kriitiliselt infokeskkonda, arvestades autoriõiguste kaitset; oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid;

9) teab, mis on üleilmastumine ja toob näiteid üleilmastumise mõjudest majandusele, kultuurile, keskkonnale jne.

1.3.2 Õpitulemused ja õppesisu 9. klassis

1.3.2.1 Meedia ja teave – 9. klass

Õppesisu	Õpitulemused
Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne.	<ul style="list-style-type: none"> Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik arvamus, ajakirjandusvabadus</i>. Mõistab ajakirjanduses käsitletavaid probleeme; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks.
Teabe tõlgendamine ja kriitiline analüüs; fakti ja arvamuse eristamine.	<ul style="list-style-type: none"> Orienteerub infokeskkonnas, suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada.
Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir; suhtlemiskultuur.	<ul style="list-style-type: none"> Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik elu, eraelu, ajakirjanduseetika</i>.
Turunduskommunikatsioon, selle funktsioonja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommerts-reklaam jne. Meediamajanduse põhitõed (sisu ja reklaami vahetõed, tulud ja kulud meedias).	<ul style="list-style-type: none"> Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>reklaam</i>. Orienteerub infokeskkonnas, suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada.
Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine. Plagieerimine.	<ul style="list-style-type: none"> Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>autoriõigus, autorivastutus ja plagiaat</i>. Tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust; viitabja tsiteerib nõuetekohaselt.

1.3.2.2 Ühiskonna sotsiaalne struktuur – 9. klass

Õppesisu	Õpitulemused
Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm.	<ul style="list-style-type: none"> Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>sotsiaalsed erinevused, identiteet</i>. Märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nendepõhjust. Väärtustab soolist võrdõiguslikkust.

Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus</i>. • Väärtustab sotsiaalset sidusust.
Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus.	<ul style="list-style-type: none"> • Väärtustab sotsiaalset õiglust.
Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja sellevõimalused ning probleemid.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kontekstis kasutada mõistet mitmekultuurilisus. • Mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuurideesindajatega.

1.3.2.3 Ühiskonna institutsionaalne struktuur - avalik sektor, erasektor, kolmas sektor – 9. klass

Õppesisu	Õpitulemused
Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalikõiguslikud asutused).	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus</i>. • Selgitab ühiskonna sektorite (avaliku sektori) spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
Erasektor kui kasumile suunatud sektor.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>erasektor, eraettevõtte</i>. • Selgitab ühiskonna sektorite (erasektori) spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>mittetulundussektor, sihtasutus</i>. • Teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi.

1.3.2.4 Ühiskonnaliikmete õigused – 9. klass

Õppesisu	Õpitulemused
Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>inimõigused</i>. • Tunneb inimõigusi märkab nende rikkumist (sh vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm)

Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused.	<ul style="list-style-type: none"> Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>põhiõigused, sotsiaalmajanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused.</i>
Lapse õigused, kohustused ja vastutus.	<ul style="list-style-type: none"> Tunneb lastekaitse põhimõtteid, tunneb õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.
Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine jm. UNICEFi tegevus.	<ul style="list-style-type: none"> Tunneb riske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust otsidaabi.

1.3.2.5 Demokraatia – 9. klass

Õppesisu	Õpitulemused
Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused.	<ul style="list-style-type: none"> Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>demokraatia, autokraatia, totalitarism, võimude lahusus ja tasakaal.</i> Oskab vahet teha demokraatial ja autokraatial, tunneb ja selgitab demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni ja annab neile hinnangu.
Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal.	<ul style="list-style-type: none"> Selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises.
Õigusriik. Kodanikuvabadused ja õigused.	<ul style="list-style-type: none"> Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus.</i> Selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid. Väärtustab demokraatlikke vabadusi ja tunneb demokraatlikusühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igäihe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete järgi.

1.3.2.6 Eesti valitsemiskord – 9. klass

Õppesisu	Õpitulemused
----------	--------------

<p>Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatevvõim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus.</i> • Tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart). • Suhtleb riigi- ja omavalitsusasutustega, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaale kasutades.
<p>Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>õigusakt.</i> • Mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda. Oskab leida vajalikku õigusakti, kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT).
<p>Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodakondsus, kodanik, alaline elanik.</i> • Tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi; väärtustab Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsust.
<p>Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>erakond.</i>
<p>Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>valimised.</i> • Selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid, kujundab oma põhjendatud seisukoha valijana.
<p>Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; nimetab Eesti parlamendi-erakondi; teab Euroopa Liidu liikmesusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi.

1.3.2.7 Kodanikuühiskond – 9. klass

Õppesisu	Õpitulemused
Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaühendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodanikuühiskond, vabaühendus</i>. • Mõistab kodanikuühiskonna ja vabaühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärke; iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel.
Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Õpilasmavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodanikuosalus, kodanikualgatus</i>. • Oskab kasutada tegutsemisvõimalusi kodanikuühiskonnas; analüüsib probleeme ning pakub lahendusi. • Algatab ja toetab koostööd ühiste eesmärkide
Käitumine kriisioludes.	püstitamisel ja elluviimisel.

1.3.2.8 Majandus – 9. klass

Õppesisu	Õpitulemused
Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: AS, OÜ, FIE. Ettevõtluse roll ühiskonnas. Ressursside jagunemine maailmas.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum</i>. • Iseloomustab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, ettevõtluse ja riigi rolli majanduses.
Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus</i>. • Selgitab maksustamise eesmärke, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega. • Tunneb eelarve koostamise põhimõtteid.
Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtjarollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjatele ja töötajatele. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>tööturg</i>. • Tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu.

ettevalmistusega inimesed tööturul.	<ul style="list-style-type: none"> • Analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ja võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel.
Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide püstitamine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestvaõppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ja investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid bruto- ja netopalk, laen, investering, tarbijakaitse. • Oskab arvutada netopalka. • Tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult.

1.3.3 Läbivad teemad

„**Elukestev õpe**“: isiklik toimetulek majanduses, ettevõtluse vormid, tööturg; erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul; säästmine ja investeerimine, laenamine;

„**Keskkond ja jätkusuutlik areng**“: ressursside jagunemine maailmas, säästlik ja õiglane tarbimine;

„**Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus**“: kodanikuühiskond, kodanikuosalus ja kodanikualgatus; vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse, noorte osalusvõimalused, õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid;

„**Teabekeskond**“: erinevad kommunikatsioonivahendid;

„**Tehnoloogia ja innovatsioon**“: meediaja teave – erinevad kommunikatsioonivahendid;

„**Tervis ja ohutus**“: inimõigused meieigapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel, lapse õigused, kohustused ja vastutus, lastekaitse rahvusvahelised probleemid, inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine jm UNICEFi tegevus;

„**Väärtused ja kõlblus**“: erinevad sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud jm; sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused, sotsiaalse sidusus ja tõrjutus, sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus, väärtused ja identiteedid, mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.

1.3.4 Lõiming teiste ainetega

Eesti keel: erinevad kommunikatsioonivahendid - oskab lugeda ja mõista erinevaid meedia- ja reklaamtekste, neid kommenteerida; suudab ennast väljendada selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; info hankimine ja selle kriitiline hindamine;

võõrkeeled: tutvumine erinevate kultuuride ja traditsioonidega, kultuuridevahelised erinevused;

matemaatika: eelarve – tulude ja kulude arvutamine ja väljendamine tulpdiagrammina, erinevate graafikute, diagrammide, tabelitelugemine ja kasutamine;

geograafia: pinnamoe ja geograafilise asendi mõju inimtegevusele ja paiknemisele; rahvastiku vananemine, pensionisambad, linnastumine, eri rahvused ja rassid, pluralism; ühiskonna jätkusuutlikkus ja säästlik tarbimine, globaalprobleemid ja tervisliku eluviisi väärtustamine, töö kaartidega;

tehnoloogia: tehnika ja tootmise areng ühiskonnas, tööturg, kutsevalik ja karjääri planeerimine, oskus kasutada nüüdisaegseid tehnilisi vahendeid;

kunstiõpetus: Eesti, Euroopa ja maailma rahvaste erinevad kultuurid, tavad ja kombed

Eesti riigi sümbolid, autoriõigused; inimeseõpetus: inimestevahelised suhted, inimeste mitmekesised huvid, sotsiaalsed normid, turvalisus ja riskikäitumine; ajalugu: erinevad usundid, inimsusevastased kuriteod - holokaust, küüditamised, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon, lastekaitse ja inimkaubandus, esimeste riikide ja demokraatia tekkimine, erinevad valitsemisvormid, diktatuuririigid, võimuinstiitutsioonide kujunemine, erakondade kujunemine ja roll, valimisõiguse kujunemine, rahvusvaheliste organisatsioonide teke, kodanikuühiskonna areng, majanduse areng 20. saj., rahvusvaheline tööjaotus ja majanduskriisid.